

İSTANBUL
GELİŞİM
ÜNİVERSİTESİ

ATATÜRK İLKELERİ VE İNKILAP TARİHİ I

II. ABDÜLHAMİT DÖNEMİ GELİŞMELERİ,
MEŞRUTİYET, KANUN-İ ESASİ VE DEVLETİ KURTARMAYA YÖNELİK FİKİR AKIMLARI
VE 19. YÜZYIL'DA OSMANLI DEVLETİ

HAFTA 5

Doç. Dr. Ercan KARAKOÇ

Berlin Anlaşması'nın Önemi

- Osmanlı Devleti'nin XIX. Yüzyılda imzaladığı en ağır koşullu anlaşmadır.
  - Rusya ilk kez Anadolu'dan toprak kazanmıştır.
- Osmanlı'nın Berlin Anlaşması'ndaki kazançları, Ayastefanos Anlaşması'yla kaybettiği Doğu Beyazıt, Makedonya ve Doğu Rumeli'ni geri alması olmuştur.
  - Böylece Balkanlardaki Osmanlı Devleti'nin otoritesi göstermelik olarak devam ederken; Rusya'nın Balkanlardaki etkinliği azaltılmıştır.
- İngiltere'nin Şark Siyaseti (Doğu Politikası) Osmanlı aleyhine gelişmiştir.
- Kıbrıs adası, İngiltere'ye bırakılmıştır.
- Osmanlı-Alman yakınlaşmasının başlangıcıdır.
- Büyük Bulgaristan'ın parçalanmasıyla Rusların Balkanlar üzerinden Akdeniz'e inmesi önlenmiştir.
- Osmanlı Devleti'nin dağılma süreci hızlanmıştır.
- Ermeni sorununun uluslararası politika konusu olmasıyla, Avrupa devletlerinin Türk-Ermeni ilişkilerine müdahale etme hakkı doğmuş oldu.
  - Rusya, Ermeniler vasıtasıyla Akdeniz ve Ortadoğu'ya inmeye, İngiltere de Doğu Anadolu'da Ermenilerin haklarını savunarak Rusya'nın Akdeniz ve Ortadoğu'ya inmesini engellemeye çalışıyordu.
  - İngiltere, bir süre sonra ise Rusya'ya bağlı bir Ermenistan yerine bağımsız bir Ermenistan kurulmasını sağlayarak bölgedeki nüfuzunu arttırmaya çalışmıştır.
  - Bu amaçla, Doğu Anadolu'da konsolosluklar açmış, bölgeye Protestan misyonerler göndermişlerdir.
  - Fransa da kendi çıkarları noktasında Ermenileri desteklemiştir. Özerklik ve bağımsızlık isteyen Ermeniler, Hınçak (1887) ve Taşnak (1890) Komitelerini kurmuş ve Anadolu'da yer yer ayaklanma çıkarmışlar, hatta Sultan II. Abdülhamit'e Yıldız Camii çıkışında suikast düzenlemişlerdir.
  - Ermeni meselesi I. Dünya Savaşı ve Kurtuluş Savaşı sırasında da sürmüş, TBMM'nin Ermenileri mağlup ederek 3 Aralık 1920'de imzaladığı Gümrü Anlaşması ile çözüme kavuşturulmuştur.
    - Ermeniler Sevr'den vazgeçmişlerdir.

Abdülhamit Döneminde Diğer Siyasi Gelişmeler

Kıbrıs'ın İngiliz Yönetimine Bırakılması (1878)

- İngiltere, Osmanlı Devleti'nden Ayastefanos Anlaşması'nın şartlarının hafifletilmesi ve Berlin Konferansı'nda Osmanlı Devleti'nin yanında yer alma karşılığında Kıbrıs'ın yönetiminin kendisine verilmesini istemiştir.
- Osmanlı yönetimi, İngiltere'nin Kıbrıs'ı işgal etme tehdidi üzerine bu durumu kabul etmek zorunda kalmıştır.
- İngiltere, Kıbrıs'a yerleşerek Rusya'nın Akdeniz'e inmesini önlemeyi ve Doğu Akdeniz ile Süveyş Kanalı'nı denetimine almayı amaçlamıştır.
- Yapılan anlaşma ile Kıbrıs, İngiltere'ye üs olarak bırakılmıştır (4 Haziran 1878).
- Anlaşmaya göre;
  - Kıbrıs yasal olarak Osmanlı Devleti'nin olacak, Türk bayrağı çekilmek şartıyla yönetimi İngiltere'ye bırakılacaktı.
  - Rusya işgal ettiği Kars, Ardahan ve Batum'dan çekilirse İngiltere adanın yönetimini Osmanlı Devleti'ne geri verecekti.
- İngiltere, Osmanlı Devleti'nin I. Dünya Savaşı'na girmesi üzerine Kıbrıs'ı ilhak etmiştir.
- Bundan sonra adaya Rumları yerleştiren İngiltere, Türkiye ile Yunanistan arasında günümüzde de süren anlaşmazlıklara zemin hazırlamıştır.
- Türkiye, Lozan'da Kıbrıs'ı gündeme getirmemiş ve İngiltere'nin ada üzerindeki hakimiyetini bu anlaşmanın 21. maddesi ile resmen kabul etmiştir.

Tunus ve Mısır'ın İşgali

- 1830'da Cezayir'i işgal eden Fransa, Cezayir ile Tunus arasındaki bazı sınır olaylarını bahane ederek Tunus'u da 1881'de işgal etmiştir.
- İngiltere, Mısır'ı doğudaki sömürgeleri için önemli bir yer üs olarak gördüğünden ele geçirmek istiyordu.
- 1869'da Mısır Hıdiv'i [valisi] İsmail Paşa'nın gayretleri ile Süveyş Kanalı'nın açılmasıyla Mısır'ın siyasi ve ekonomik önemi iyice arttı ve İngiltere ile Fransa Mısır'a egemen olmak için mücadeleye başladılar.
- Hıdiv İsmail Paşa döneminde Mısır maliyesinin kontrolünün yabancıların eline geçmesi, buradaki milliyetçilik hareketlerini güçlendirdi.
- Ahmet Arabi Paşa önderliğinde isyan çıktı.
- Bu karışıklıkları fırsat bilen İngiltere 1882'de Mısır'ı işgal etti.
- Osmanlı Devleti, Mısır'da İngiltere ile birlikte yüksek komiser bulundurma şartı ile bu durumu kabul etmek zorunda kaldı.

Girit Sorunu ve Osmanlı-Yunan Savaşı

- Yunanistan bağımsız olduktan sonra Rumların oturduğu bütün yerleri kendisine bağlamayı amaç edinmişti.
- Etniki Eterya Derneği'nin çalışmaları sonucunda 1896'da Girit'te isyan çıktı.
- Yunanistan bu durumdan yararlanmak isteyince Osmanlı-Yunan Savaşı başladı.
- Osmanlı ordusu Dömeke Meydan Muharebesi'nde (1897) Yunanlıları ağır bir yenilgiye uğrattı ve Atina yolu açıldı.
- Osmanlı Devleti'nin kazandığı bu zafer Avrupalı devletlerin savaşa müdahalelerine neden oldu.
- Bunun üzerine iki devlet arasında İstanbul Anlaşması imzalandı.
- Bu anlaşmaya göre;
  - Yunanistan Girit'teki askerlerini geri çekecekti.
  - Girit'e özerklik verilecek, Yunan krallık soyundan bir prens adaya vali olacaktı.
- Anlaşmayla Girit fiilen Osmanlı yönetiminden çıkmış, Yunanistan II. Meşrutiyet'in ilanı sırasındaki karışıklıklardan istifade ederek Girit'i topraklarına kattığını açıklamış, Osmanlı Devleti de Balkan Savaşları'ndan sonra 30 Mayıs 1913'te imzalanan İstanbul Anlaşması'yla Girit'in Yunanistan'a ait olduğunu kabul etmek zorunda kalmıştır.

Saray ressamı Fausto Zonaro'nun fırçasından
«Dömeke Muharebesi'nde Osmanlı ordularının ilerleyişi»

1900 yılındaki Osmanlı İmparatorluğu

Bulgaristan'ın Bağımsız Olması (1908)

- Berlin Anlaşması'nda Doğu Rumeli ıslahat yapılması şartıyla Osmanlı Devleti'ne bırakılmıştı.
- Doğu Rumeli, Berlin Anlaşması ile kurulan Bulgar Prensiği'ne 1885 yılında çıkan bir isyan sonunda bağlandığını açıkladı ve Osmanlı Devleti de Kırcaali ve Rodop'un kendisine bırakılması şartıyla bu durumu kabul etti (1886).
- Bulgaristan, II. Meşrutiyet'in ilanı sırasındaki karışıklıklardan istifade ederek bağımsızlığını ilan etti (1908).

Avusturya'nın Bosna-Hersek'i Topraklarına Katması (1909)

- Berlin Anlaşması'yla Bosna-Hersek'in yönetimi geçici olarak Avusturya'ya bırakılmıştı.
- Avusturya burayı bir daha Osmanlı Devleti'ne vermediği gibi, II. Meşrutiyet'in ilanı sırasındaki karışıklıklardan yararlanarak burayı ilhak ettiğini açıkladı.
- Osmanlı yönetimi de Yenipazar Sancağı kendisinde kalmak şartıyla bu durumu kabul etmek zorunda kaldı (1909).

Osmanlı Devleti'nde Anayasal Düzene Geçiş ve Siyasi Gelişmeler

- I. Meşrutiyet'in (Kanun-u Esasi'nin) ilan edilmesinde:
  - Yeni Osmanlıların Meşrutiyet'in ilan edilmesi için çalışmaları
  - İstanbul Tersane Konferansı'nda Osmanlı Devleti aleyhine karar alınmasının önlenmek istenmesi
  - İmparatorluk içindeki ulusların isyanlarının önlenmek istenmesi etkili olmuştur.
    - Abdülhamit'in Mithat Paşa'ya Meşrutiyet'i ilan edeceğine dair söz vermesi

I. Meşrutiyet, Kanun-ı Esasi

- Meşrutiyet (Meşruti Monarşi): Bir hükümdarın başkanlığı altında toplanan parlamenter sisteme meşrutiyet denir.
- Bu sistemde hükümdarın yanı sıra halkın oluşturduğu bir meclis vardır.
- Böylelikle halk padişahın yanında yönetime katılmış olur.
- Kanun-ı Esasi (Anayasa): Türk tarihinin ilk Anayasa'sı sayılır.
- Bu Anayasa Belçika ve Prusya (Almanya) anayasalarından faydalanılarak hazırlanmıştır.
- 1878'de II. Abdülhamit tarafından askıya alınmıştır (parlamento feshedilmiştir).
- 1908'de yeniden yürürlüğe girmiş, kısmen 20 Nisan 1924 tarihine kadar (1924 Anayasa'sı kabul edilene kadar) yürürlükte kalmıştır.

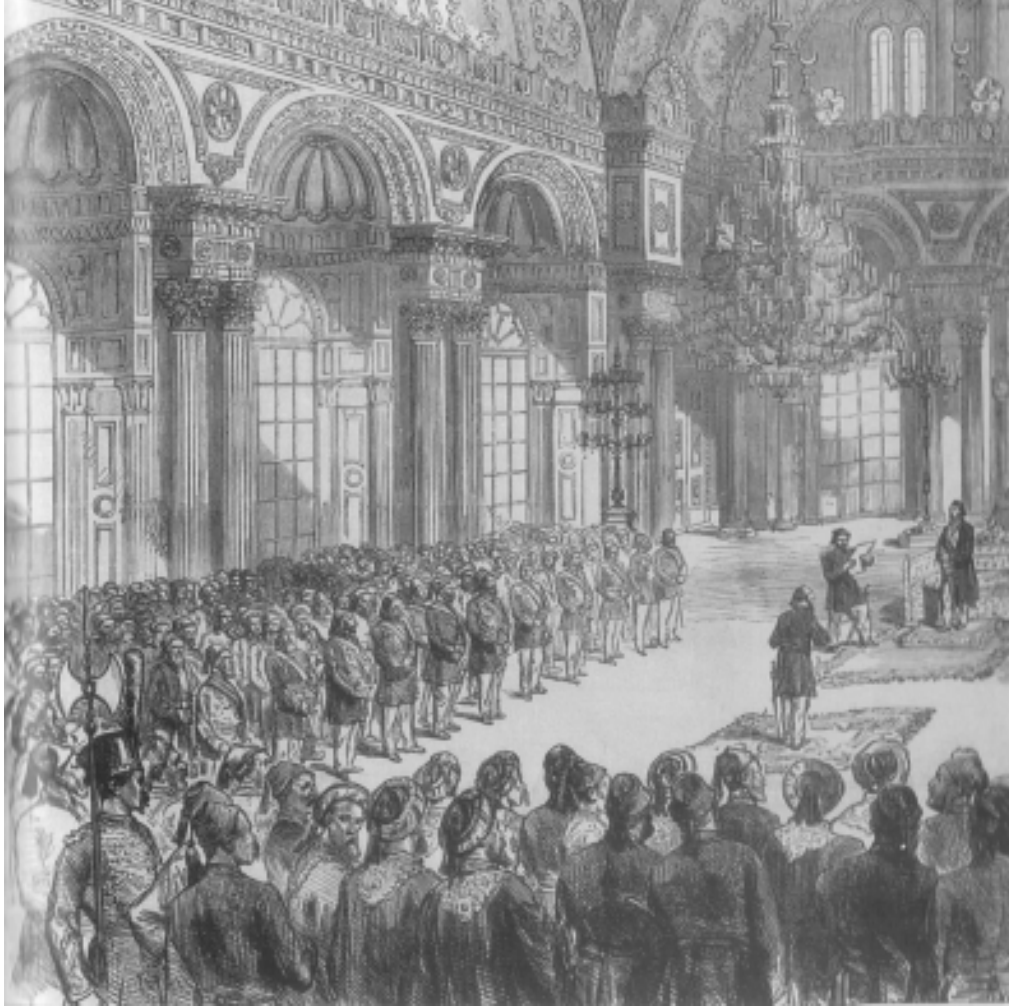

Ziya Paşa

Namık Kemal

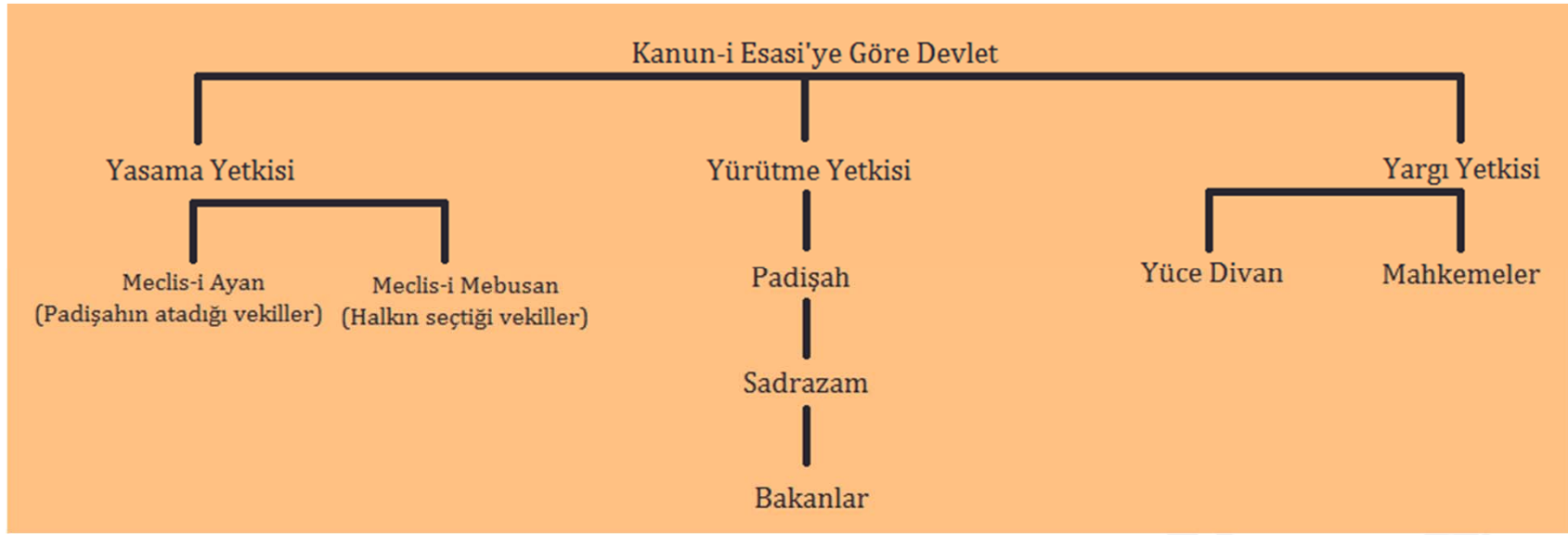
- ▶ Avrupa'yı yakından gören ve yapılan yenilikleri yeterli görmeyen Türk aydınları, Avrupa'da olduğu gibi Osmanlı Devleti'nde de halkın devlet işlerini denetleyebileceği Meşrutiyet idaresine geçilmesi kanaatinde idiler. Bu görüşü benimseyenlerin başında Namık Kemal ve Ziya Paşa geliyordu. Bu iki Türk aydınının başını çektiği gruba Genç Osmanlılar deniyordu.

Meclis-i Mebusan'ın açılışı
1876

Kanun-u Esasi'nin Bazı Önemli Maddeleri

- **1.** Saltanat ve Hilafet hakkı ve makamı Osmanlıları soyunun en büyük erkek üyesine aittir.
  - Bu madde Osmanlı meşrutiyetinin monarşik karakter taşıdığını gösterir.
- **2.** Devletin dini İslam'dır. Yasalar dini hükümlere aykırı olamaz.
  - Bu hüküm Osmanlı anayasasının teokratik (dine dayalı yönetim) ağırlıklı bir yapıya sahip olduğunu gösterir.
- **3.** Yasama (kanun yapma) görevi; Âyan [Senato] Meclisi ve Mebusan (Millet) Meclisi'ne verilmiştir.
- **4.** Âyan Meclisi üyeleri padişah tarafından süresiz (üyenin ölümüne değin) tayin edilir.
  - Âyan üyelerinin padişah tarafından seçilmesi ulus egemenliği ilkesine aykırıdır.
- Mebusan Meclisi'nin üyeleri dört yılda bir yapılan seçimle her elli bin Osmanlı erkeğinin seçeceği milletvekillerinden oluşacaktır.
  - Kadınlara 1930'da belediye seçimlerinde seçme, 1933'te çıkarılan Köy Kanunu'yla muhtar seçme ve köy heyetine seçilme, 5 Aralık 1934'te Anayasa'da yapılan bir değişiklikle de milletvekili seçme ve seçilme hakları tanınmıştır.
  - Osmanlı Devleti'nde halk yönetime katılmaya başlamıştır.
  - Osmanlı halkı ilk defa seçme ve seçilme hakkına kavuşmuştur.
  - Mecliste Müslüman vekillerin yanı sıra azınlık vekillerinin de temsil edilmesi sağlanmıştır.
    - Böylece, Avrupa devletlerinin iç işlerimize karışmasını önleme
    - İmparatorluğun bütünlüğünü koruma
    - Rus Çarlığı'nın Balkanları Slavlaştırmasını önleme amaçlanmıştır.

- **5.** Yürütme yetkisi, başında padişahın bulunduğu Heyet-i Vükela'ya (Bakanlar Kurulu'na) verilmiştir.
- **6.** Kanun teklifini sadece hükümet yapabilecektir.
  - Bu maddeler Mebuslar Meclisi'nin etkinliğini azaltmış ve meclisi sadece bir danışma organı durumuna düşürmüştür.
- **7.** Bakanlar Kurulu'nun başkan, bakanlarını padişah seçer, atar ve gerektiğinde azleder.
- **8.** Meclisi açma ve kapama yetkisi padişaha aittir.
- **9.** Hükümet Meclis'e karşı değil, padişaha karşı sorumludur.
  - Bu maddeler padişahın yetkilerinin ulusal iradenin üstünde olduğunu göstermektedir.
- **10.** Anayasa'da kişi özgürlüğü, öğretim ve öğrenim özgürlüğü, mülkiyet hakkı, din özgürlüğü, basın özgürlüğü, konut dokunulmazlığı, vergi eşitliği, yasal eşitlik ve dilekçe hakkı gibi temel haklar yer almıştır.
  - Osmanlı Devleti'nde kişisel hak ve özgürlükler genişletilerek Anayasa güvencesine alınmıştır.
- Kanun-u Esasi'de yer alan;
  - Padişah'ın Mebuslar Meclisi'ni dağıtabilmesi,
  - Padişahın izni olmayan bir konunun Meclis'te görüşülmesi,
  - Bakanların yalnız padişaha karşı sorumlu olması, hükümleri ulusal egemenlik ve demokrasi kavramlarıyla bağdaşmamaktadır.

Meclis'in Kapatılması

- İlk Mebusan Meclisi'nde 69 Müslüman, 46 gayrimüslim toplam 115 milletvekili bulunuyordu.
- Âyan Meclisi [Senato] üyelerinin [Senatör] sayısı ise 26'ydı.
- 1877-1878 (93 Harbi) Osmanlı-Rus Savaşı sırasında; Meclis'te sert tartışmalar yaşandı.
- Müslüman ve Hıristiyan mebuslar arasındaki tartışmalar savaş yenilgisinin de gerginliği içinde zaman zaman sürtüşmeye dönüşüyordu.
- II. Abdülhamit, Meclis'in çalışmalarını etkin bir şekilde sürdüremeyeceğine hükmederek 13 Şubat 1878'de Meclis'i süresiz tatil etti
- Abdülhamit toplumun böyle bir deney için yeterince hazır olmadığına inanıyordu.
- Ayrıca Müslüman ve gayrimüslim mebuslardan oluşan karışık bir meclisin ülkenin bütünlüğüne değil parçalanmasına hizmet edeceğini düşünüyordu.

Hasan Fehmi Efendi (Paşa)

I. Meşrutiyetin ilanı üzerine 1877 Mart-Haziran Osmanlı Meclis-i Mebusan'ında Dersaadet (İstanbul) milletvekili olarak görev yaptı.

Ahmet Vefik Paşa ilk Osmanlı Meclis-i Mebusan'ında İstanbul vekili olarak yer aldı ve Meclis başkanlığını üstlendi.

Rum asıllı Kostaki Musurus Paşa, II. Abdülhamit döneminde Meclis-i Ayan üyeliğine [Senatör] getirildi

Ermeni asıllı Gabriel Noradunkyan Efendi Osmanlı Dışişleri Bakanı ve Ayan Üyesi

- Sonuç itibariyle, siyasi geleneğimizdeki ilk parlamento deneyimi sona ererken, Abdülhamit de devlet idaresini kendi denetimi altına alma yolunda ilk adımlarını atıyordu.
- Bilindiği üzere, Tanzimat dönemi boyunca, Sultan Abdülmecit ve Abdülaziz'in saltanat yıllarında devlet işlerinin yürütülmesinde Babiâli'nin (Hükümet) etkisi Saray'ın üzerine çıkmıştı.
- Mustafa Reşit, Âli ve Fuat Paşalar gibi nitelikli devlet adamlarının varlığı Babiâli'nin etkinliğini arttırmada rol oynamıştı.
- Ancak bu devlet adamlarından sonraki gelen bürokratlar onların yerlerini dolduramadılar.
- Dolayısıyla II. Abdülhamit sivil bürokrasiden yana olan dengeleri tekrar Saray lehine bozdu.
- Saray Babiâli'nin yerini aldı ve ülke Yıldız Sarayı'ndan idare edilir oldu. II. Abdülhamit son karar mercii oldu.

II. Abdülhamid

Düyun-u Umumiye (Genel Borçlar) İdaresi

- Yine Abdülhamit devrinde Sultan Abdülmecit ve Abdülaziz devrinde biriken borçların ödenemez hal alması ve 93 Harbi'nin neden olduğu ağır mali sorunlar sebebiyle 1881 yılında Muharrem Kararnamesi'yle (Osmanlı Devleti'nin ödeyemediği iç ve dış borçlarını düzenlemek amacıyla, alacaklıların talepleri doğrultusunda şekillendirilerek 28 Muharrem 1299 (20 aralık 1881)tarihinde açıklanan mali kararlardır) Düyun-u Umumiye İdaresi kurulmuştur.
- Bu kuruluşla Osmanlı genel borçları düzensizlikten kurtulmuş, faiz hadleri her ne kadar düşürülmüşse de, düzenli ve sağlam ödemelere bağlanmış olduğundan alacaklıları memnun etmişti. Öte yandan ayrılan gelirleri toplamak için özel teşkilat kurması, devletin güvenlik kuvvetlerinin bu teşkilat emrine girmesi, özel ve gizli müfettişler kullanabilmesi, yabancı memurlarının Osmanlı memurlarının özlük haklarına sahip olması, Osmanlı Devleti'nin bağımsızlığıyla güç bağdaşır bir durum ortaya koydu.
- Düyun-u Umumiye İdaresi; tütün, ispirto, pul, tuz ve orman gelirleri gibi sağlam kaynaklara el koymuş, bu vergilerden elde edilen gelirleri alacaklı devletlerin hesabına aktarmıştır.
- Söz konusu İdare Lozan Anlaşması sonrasında kaldırılacak, yeni Türk devleti ise uzun bir müddet Osmanlı'dan kalan borçları ödeyecektir.

İstanbul'lu Levanten ve Fransız asıllı mimar Alexandre Vallaury tarafından yapılan
Düyun-u Umumiye binası (İstanbul Erkek Lisesi, günümüzde İstanbul lisesi)

MECELLE

Ahmet Cevdet Paşa (1822-1895)

- Ahmet Cevdet Paşa başkanlığındaki heyet tarafından 1868'de hazırlanmaya başlanan Mecelle (İslami Özel Hukuk, Medeni Hukuk kuralları) 8 yılda tamamlanmış ve II. Abdülhamit döneminde uygulamaya konulmuş ve
- Osmanlı Devleti'nin son yarım yüzyılında şer'i mahkemelerde hukuki dayanak olarak kullanılmıştır.
- Mecelle, bugünkü manasıyla medeni hukukun ve hukuk usulünün birçok bölümünü içermiştir.
- Mecelle, 4 Ekim 1926 yılında Medeni Kanun'un kabulüne kadar yürürlükte kalmıştır.

II. Abdülhamit Döneminin Kısa Bir Değerlendirmesi

- II. Abdülhamit'in padişahlığı döneminde Tanzimat'la başlayan reformlar devam etmiş ve ülke genelinde yaygınlaşmıştır.
- Özellikle amcası Abdülaziz'le Avrupa gezisi sırasında Batı müesseseleri hakkında bizzat gözlem yaparak fikir sahibi olmuştur.
- Döneminde ülkedeki modern eğitim veren okulların sayısı bir hayli artmıştır.
- Eğitimin yanında; maliye, ulaşım, haberleşme, sağlık, ziraat, sanayi ve ticaret, hayır kurumları vb. konularda önemli atılımlar yapılmıştır.
- Günümüzde de varlığını devam ettiren birçok müessese II. Abdülhamit döneminde kurulmuştur.
  - Şişli Etfal
  - Darülaceze
  - Haydarpaşa Tren Garı
  - Sirkeci Garı
  - Hendese-i Mülkiye Mektebi (İstanbul Teknik Üniversitesi)
  - Hamidiye Ticaret Mektebi (Marmara Üniversitesi'nin)
  - 1882'de Sanayi-i Nefise (Güzel Sanatlar) Mektebi (Mimar Sinan Üniversitesi)
- II. Abdülhamit 1876 yılında tahta çıkmış, 33 yıllık hükümdarlıktan sonra 1909 yılında 31 Mart Vakası'ndan (13 Nisan 1909) sonra padişahlıktan indirilmiştir.
- Söz konusu 33 yılın, 30 yılını II. Abdülhamit'in şahsi/mutlak idaresini yürüttüğü dolayısıyla ülkeyi kendi düşünceleri doğrultusunda yönettiği bir dönem olarak görebiliriz.
- Bu arada sıkı bir merkezi yönetim oluşturmuştur.
- Özellikle Jön Türk muhalefetine izin vermediği gibi, gazeteler üzerinde de sıkı bir sansür uygulamıştır.

Darülaceze (1895) ve Şişli Etfal Kulesi, 1899 yılında 2. Abdülhamit tarafından Hamidiye Etfal Hastanesi'nin bahçesine inşa edildi.
Kulenin projesi İtalyan mimar R. D'Aronco'ya ait.

Sirkeci (1890) ve Haydarpaşa Garı (1908)

Hicaz Demiryolu

- II. Abdülhamit tarafından 1900-1908 yıllarında Şam ile Medine arasında inşa ettirilen, Osmanlı İmparatorluğu'nun İstanbul'dan başlayan demiryollarının bir bölümüdür.

Devleti Kurtarmaya Yönelik Fikir Akımları

- Gerek yurt içinde örgütlenen, gerekse yurt dışında faaliyet gösteren Jön Türklerin ortak hedefi II. Abdülhamit'in tahttan indirilmesini sağlayarak Anayasalı ve parlamentolu bir meşrutiyet idaresinin yani meşruti monarşinin geri getirilmesini sağlamaktır.
- Bu çerçevede Osmanlıcılık,
  - Siyasi ve hukuki düşünce tarzına
- İslamcılık,
  - Dini duygu ve düşünceye
- Türkçülük,
  - Millet duygusuna
- Batıcılık ise
  - Yenileşme ve değişime
- Yönelik olarak Jön Türklerin belirli kesimleri tarafından savunulmuştur.

Osmanlıcılık

- Osmanlı Devleti'ni oluşturan bütün milletleri dil, din, ırk ve mezhep farkı gözetmeksizin kanun önünde eşit gören anlayıştır.
- Ortaya çıkmasında Osmanlı Devleti'nde yaşayan değişik etnik grupların milliyetçilik fikrinden etkilenerek bağımsız olmak istemeleri etkili olmuştur.
- Ziya Paşa, Namık Kemal ve Mithat Paşa gibi Genç Osmanlılar tarafından savunulmuştur.
- Birlik ve beraberliğin sağlanarak kaynaşmış bir Osmanlı toplumu oluşturulmasını amaçlayan bu fikir doğrultusunda Meşrutiyet ilan edilerek azınlıkların da mecliste temsil edilmesi sağlanmıştır.
- Balkan uluslarının Osmanlı Devleti'nden ayrılmasıyla geçerliliğini kaybetmiştir.

Osmanlıcılık fikir akımının temsilcileri

Ziya Paşa

Namık Kemal

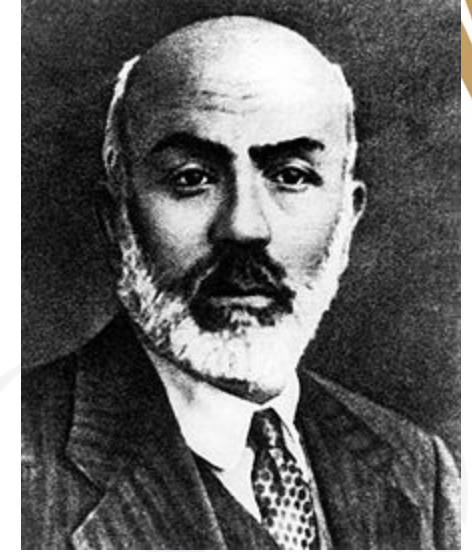
Şinasi

İslamcılık, Ümmetçilik (Panislamizm)

- XIX. Yüzyılın ikinci yarısında ortaya çıkan bu düşünceyi savunanlara göre toplumun temel direği dindir.
  - Dini birlik devleti ayakta tutabilir düşüncesiyle İslam toplumlarının devletten ayrılmalarının engellenmesi amaçlanmıştır.
- Mehmet Akif, Said Halim Paşa bu fikri desteklemiştir.
- II. Abdülhamit döneminde devletin resmi politikası haline gelen bu düşünce de başarılı olamamıştır.
  - Bu duruma Arnavutluk'un bağımsız olması ve I. Dünya Savaşı'nda Arapların İngilizlerle beraber hareket etmesi kanıt olarak gösterilebilir.
- Sırat-ı Müstakim ve Sebilürreşat dergileri İslamcılarının etrafında toplandıkları dergilerdir.

Ermeni Taşnak
üyesi komitacılarınca
1921 yılında Roma'da
öldürülen
Said Halim Paşa

Milli şairimiz
Mehmet Akif Ersoy

Türkçülük (Turancılık)

- Osmanlı Devleti'nin çok uluslu bir yapıya sahip olmasından dolayı Türkler arasında ulusçuluk düşüncesi başlangıçta etkili değildi.
  - Ancak Hıristiyan azınlıkların Osmanlı'dan ayrılması bu düşüncenin gelişmesini sağlamıştır.
- Ortaya çıkmasında İttihat ve Terakki iktidarı döneminde Osmanlı sınırları içinde yaşayan Türkleri dil ve kültür birliği etrafında birleştirip yönetime destek sağlama isteği etkili olmuştur.
- Türkleri milli bir duygu ile birleştirerek Osmanlı bayrağı altında güçlü bir unsur olarak yeniden dünya devletleri arasına sokmayı amaçlamıştır.
- Ziya Gökalp, Mehmet Emin Yurdakul, Yusuf Akçura ve Ömer Seyfettin bu akımın temsilcileri arasındadır.
- Bilim ve teknikte Batı'nın örnek alınması, kültürel yapının korunması düşüncesiyle yeni Türk devletinin kurulmasında Atatürk'ün ortaya koyduğu milliyetçilik ilkesinin oluşmasında etkili olmuştur.

Ziya Gökalp

Yusuf Akçura

Ömer Seyfettin

Batıcılık (Garpçılık)

- Osmanlı Devleti'nde ilk Batılılaşma düşüncesi savaşlarda alınan yenilgiler sonrasında ortaya çıkmış, XVIII. Yüzyılda yapılan islahatlarda da Avrupa örnek alınmıştır.
- II. Meşrutiyet döneminde bir düşünce akımı haline gelen bu görüşü savunanlara göre devlet ancak Batılılaşma yoluyla kurtulabilir.
- Tefvik Fikret, Celal Nuri, Abdullah Cevdet bu görüşü savunanlardır.
- Batı'nın sadece bilim ve tekniğinin alınması gerektiği düşüncesi yeni Türk devletinin temel taşlarından birisi olmuştur.
- Tek kadınla evliliği, kadın hürriyetini, Batılı bir medeni kanunun kabulünü, şeriat mahkemelerinin yerine laik mahkemelerin kurulmasını, Latin harflerinin kabulünü, tekke ve zaviyeler ile bütün medreselerin kapatılmasını, fesin kaldırılıp başka bir başlığın (serpuş-şapka) benimsenmesini ve milli bir ekonominin kurulmasını savunuyorlardı.

Tefvik Fikret

Dr. Abdullah Cevdet

Celal Nuri İleri

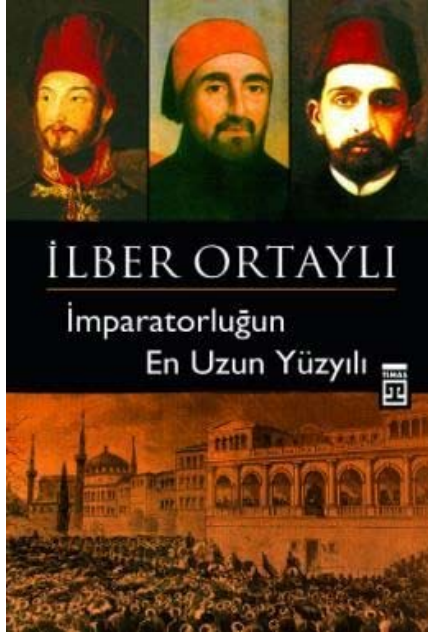
Liberalizm (Âdem-i Merkeziyetçilik)

- Prens Sabahattin'in esas temsilcisi olduğu bu grup âdem-i merkeziyetçi (yerinden yönetim) ve teşebbüs-ü şahsi (bireysel girişim) taraftarı bir program ortaya koymuşlardır.
  - Merkezi yönetimin yetkilerinin azaltılmasını ve eyaletlere daha geniş yetkiler verilmesini böylece devletin parçalanmasının önlenebileceğini savunmuşlardır.
  - Federal yönetim anlayışı
- Ahrar Fırkası adı altında örgütlenmiş, daha sonra Hürriyet ve İtilaf'a katılmıştır.

Prens Sabahattin
(Annesi Seniha Sultan
Abdülmecit'in kızı,
II. Abdülhamit'in de
üvey kız kardeşidir)

İmparatorluğun En Uzun Yüzyılı, 19. Yüzyıl

Kraliçe Viktorya:
Hüküm süresi 20 Haziran 1837-22 Ocak 1901, 64 yıl

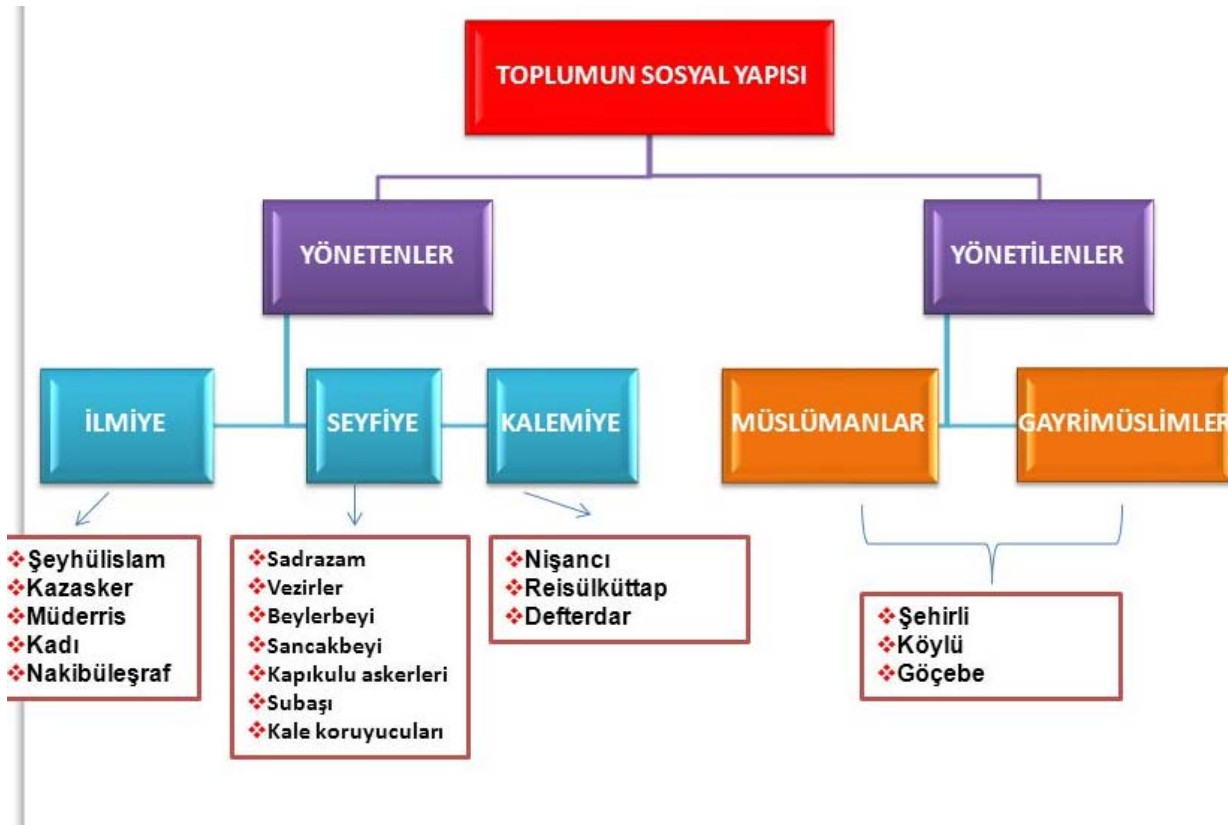

Franz Joseph:
Hüküm süresi 2 Aralık 1848 –21 Kasım 1916, 68 yıl

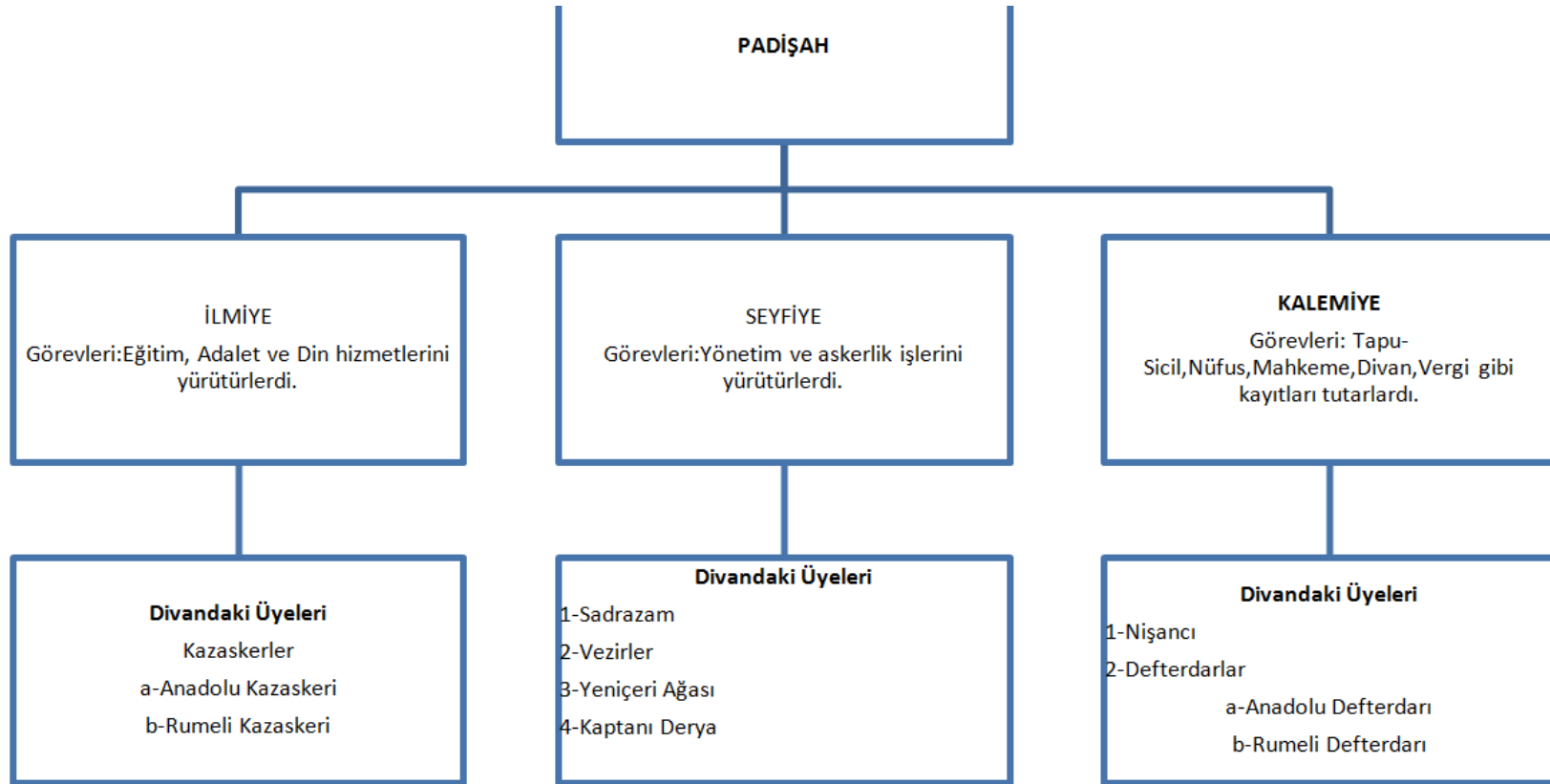

II. Abdülhamit:
Hüküm süresi 31 Ağustos 1876–27 Nisan 1909, 33 yıl

Osmanlı İmparatorluğu'nda Sosyal Yapı

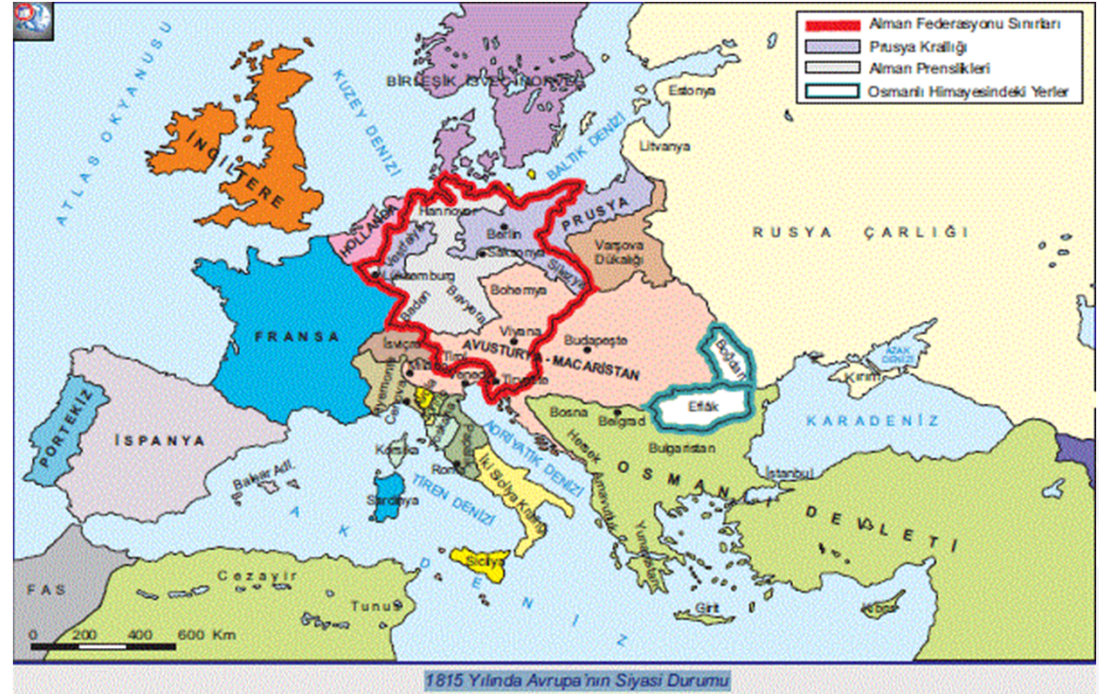
Modernleşme Öncesi Osmanlı Yönetim Sistemi

XIX. Yüzyılda Genel Durum

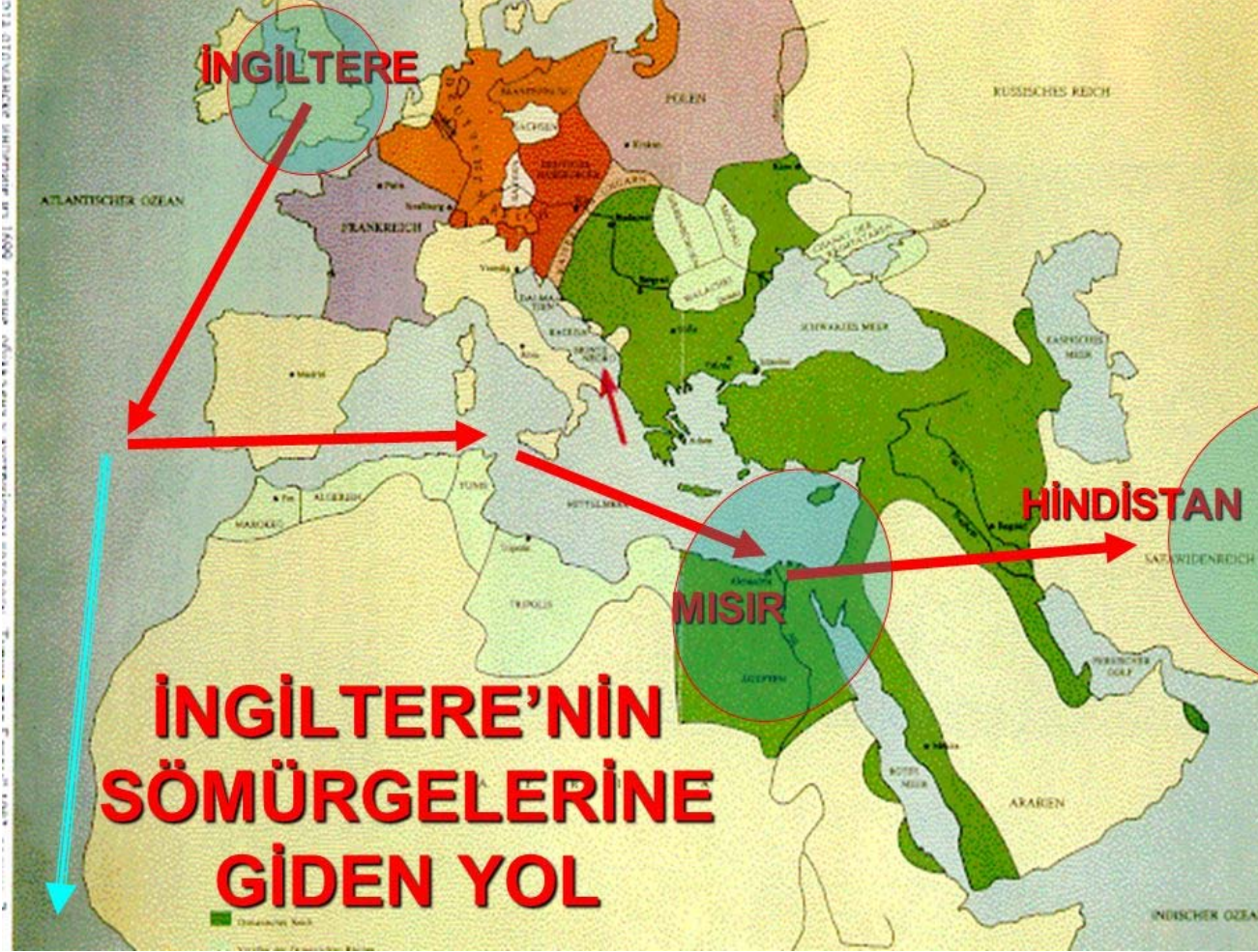
- Dünya Siyasetine Yön Verenler
  - İngiltere, Fransa, Rus Çarlığı, Hollanda, Avusturya-Macaristan ve İspanya
- Demokrasi anlayışı güçlenmeye başlamıştır.
  - Mutlakiyetler (krallıklar) zayıflamıştır.
- Liberalizm ve milliyetçilik akımları
  - Siyasi ve Sosyal gelişmelerde etkin
- Almanya ve İtalya siyasi birliklerini kurdular
  - Sömürgecilik yarışı ve
  - Dengeler değişmeye başladı

Avrupa Devletlerinin Genel Politikaları

• İngiltere'nin Politikası

- İngiltere, XIX yüzyılın en güçlü imparatorluğu olan büyük bir sömürge imparatorluğu kurmuştu ve çok uluslu devletlerin parçalanmasının kendi egemenliklerini güçlendireceğine inandığı için milliyetçilik akımını desteklemişlerdir.
- Ancak İngilizler XIX. yüzyılın sonlarına kadar Osmanlı toprak bütünlüğünü aşağıdaki sebeplerden dolayı savunmuşlardır:
  - 1- Osmanlı Devleti'nin ham madde ve pazar olanaklarından yararlanmaya devam etmek
  - 2- Sömürgelere giden kestirme yolların Osmanlı Devleti'nin topraklarından geçmesi
  - 3- Fransa, Rusya, Avusturya gibi devletlerin Osmanlı Devleti'ne hakim olmasını engellemek istemesi
  - 4. Osmanlı Devleti'nin iyice zayıflamış olması, Almanya'ya yaklaşması ve İngiltere'nin Osmanlı Devleti'ndeki önemli yerlere hakim olmak istemesi sonucu 1878'den sonra Osmanlı'nın toprak bütünlüğünü korumaktan vazgeçen İngiltere I. Dünya Savaşı'nda Osmanlı Devleti'ne karşı mücadele etmiştir.

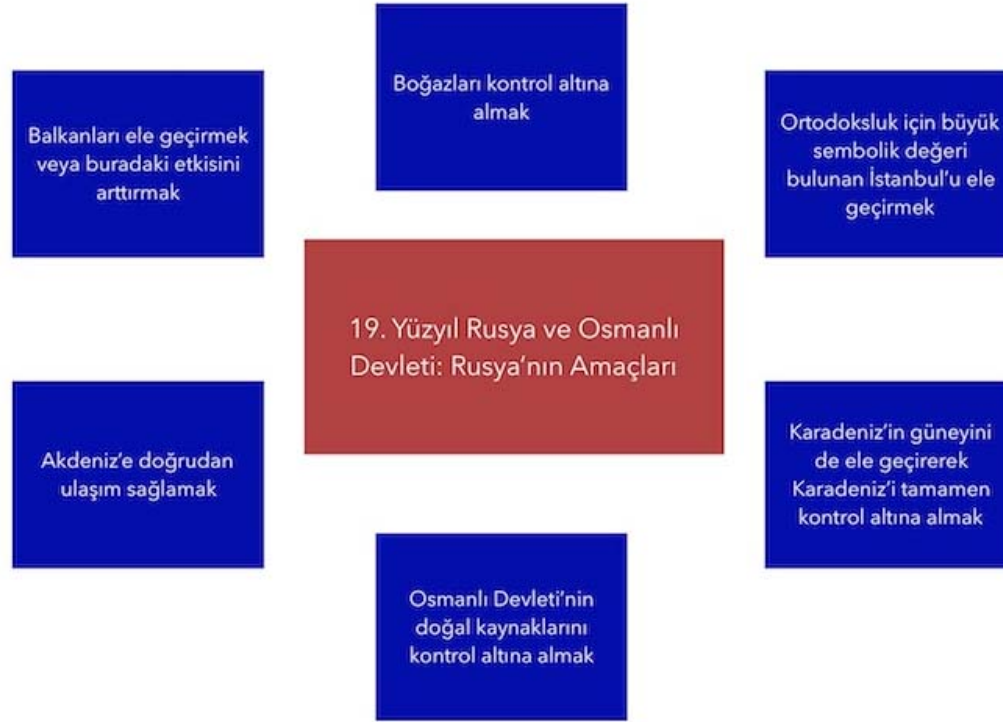
Fransa'nın Politikası

- Bir sömürge devleti olan Fransa da Osmanlı Devleti'nden pay almak için çeşitli faaliyetlerde bulunmuştur.
- Kanuni döneminde başlayan dostluk ilişkileri 1798 yılında Fransa'nın Mısır'ı işgal etmesiyle bozulmuştur.
- Ardından Fransa Cezayir ve Tunus'u Osmanlı'dan almıştır.
- I. Dünya savaşı sonrasında da Anadolu'da işgal faaliyetlerine katılmıştır.

Rusya'nın Politikası

- Rusya Devleti İstanbul'u ve Boğazları ele geçirerek sıcak denizlere inme amacı doğrultusunda Osmanlı Devleti ile sürekli savaşlar yapmıştır.
- Yanı sıra Orta Asya pamuğunu ele geçirmeyi ve yeni sömürgeler elde etmeyi hedefleyen Rusya, Orta Asya'da bulunan Türk-İslam ülkeleri üzerinde işgalci bir politika izlemiştir. Bazı Türkmen boyları Rusya'yı 1879'da püskürtmeyi başarsa da bir süre sonra Çarlık Rusya'sının egemenliğini kabul etmek zorunda kalmışlardır.
- Ruslar 1. Dünya Savaşı'nda Osmanlı Devleti'ne savaş açsa da Bolşevik İhtilali'nden dolayı Anadolu'nun işgali sürecine katılamamışlardır.
  - Rusya, Küçük Kaynarca Antlaşması'yla Ortodoksların koruyuculuğunu üstlenerek Osmanlı Devleti'nin iç işlerine karışma fırsatı yakalamıştır. Balkan milletlerini, Slavları ve Ermenileri Osmanlı Devleti'ne karşı kıskırtmıştır.

Rusya'nın 19. yüzyılda Osmanlı Devleti'ne karşı izlediği politikanın nedenleri

Avusturya'nın Politikası

- XVIII. Yüzyılda Rusya ile birlikte hareket ederek Osmanlı Devleti'nin Balkan topraklarını ele geçirmeye çalışan Avusturya çok uluslu bir yapıya sahip olduğundan milliyetçilik hareketlerini desteklemedi.
- Osmanlı toprak bütünlüğünün korunmasını savunması ile birlikte I. Dünya Savaşı'nda Osmanlı Devleti ile aynı tarafta yer almıştır.
- Avusturya Balkan toprakları üzerinde Rusya ile egemenlik mücadelesi yapmış; XIX. yüzyılın ikinci yarısında da Alman birliğini kurmaya çalışan Prusya ile mücadele etmiştir.

Bazı anlaşmalar ve özellikleri

KARLOFÇA ANTLAŞMASI (1699)	PRUT ANTLAŞMASI (1711)	PASAROFÇA ANTLAŞMASI (1718)	KÜÇÜK KAYNARCA ANTLAŞMASI (1774)	FRANSA'NIN MİSİRİ İŞGALE KALKIŞMASI (1798)	KIRIM SAVAŞI (1856)
↓	↓	↓	↓	↓	↓
OSMANLI DEVLETİ AVRUPA'DA BÜYÜK ORANDA İLK KEZ TOPRAK KAYBETTİ.	KAYBEDİLEN TOPRAKLARIN GERİ ALINABİLECEĞİ FİKRİ DOĞDU.	KAYBEDİLEN TOPRAKLARIN GERİ ALINAMAYACAĞI ANLAŞILDI. ELDE KALAN TOPRAKLARIN KORUNMASI YOLUNA GİDİLDİ.	KIRIM ELDEN ÇIKTI VE YENİ TOPRAK KAYIPLARI YAŞANMAYA BAŞLADI.	FRANSA'YA KARŞI RUSYA VE İNGİLTERE İLE İTTİFAK YAPILARAK DENGE POLİTİKASININ İLK ADIMI ATILDI.	OSMANLI DEVLETİ DENGE POLİTİKASINI TEMEL POLİTİKA OLARAK KULLANMAYA BAŞLADI.

Almanya'nın Politikası

- Almanya, İngiltere'nin pazarlarına sahip olmak ve sömürgelerini ele geçirmek amacıyla Osmanlı Devleti'ne yakınlaşarak çeşitli siyasi ve ekonomik çıkarlar elde etmiştir.
  - Osmanlı Devleti'ndeki Bağdat demir yolunun yapımında Alman uzmanlar görev almıştır.
- 1878'den sonra İngiltere'nin Osmanlı toprak bütünlüğünden vazgeçmesi Osmanlı Devletini de Almanya'ya yakınlaştırmıştır.
  - I. Dünya savaşında iki devlet de aynı tarafta yer almıştır.

Osmanlı Devleti'nin Durumu

- Osmanlı Devleti XIX. yüzyılda önemli sorunlar yaşamıştır. Bu yüzyılda iç sorun olarak başlayan birçok gelişme zamanla dış soruna dönüşmüştür. Avrupalı devletler: azınlık haklarını, kapitülasyonları ve alacaklarını bahane ederek Osmanlı Devleti'nin iç işlerine karışmış, bunun için de islahat çalışmalarını kendilerine dayanak yapmışlardır.
- Osmanlı Devleti bu süreçte denge politikası izlemi, her alanda köklü islahatlar yaparak devletin ömrünü uzatmaya çalışmıştır. Osmanlı Devleti iç ve dış sorunlarını çözebilmek için Avrupa devletleri ile çeşitli ittifaklar kurmuştur. Bu durum Osmanlı Devleti'nin uluslararası alanda etkinliğinin sarsılmasına ve Avrupa devletlerinin Osmanlı Devleti'nden çeşitli ekonomik ve siyasi çıkarlar elde etmelerine neden olmuştur.

II. Mahmut Dönemi (1808-1839)

- Kabakçı Mustafa İsyanı sonucunda III. Selim'in tahttan indirilmesinden sonra Rusçuk Ayanı Alemdar Mustafa Paşa, II. Mahmut'un tahta çıkmasını sağlamış, o da Alemdar Mustafa Paşa'yı sadrazamlık makamına getirmiştir.
- Alemdar Mustafa Paşa'nın sadrazam olduğu dönemde,
- Nizam-ı Cedid ordusunun yerine Sekban-ı Cedid Ocağı adıyla yeni bir askeri birlik kurulmuştur.
- Anadolu ve Rumeli'de giderek güçlenen âyanlarla Sened-i İttifak imzalanmıştır.
- Âyan: Bir bölgenin ileri gelenlerine âyan denirdi. Osmanlı Devleti'nde yönetim ile şehir halkı arasında ilişkiler âyanlar aracılığıyla kurulurdu.

Sened-i İttifak (1808)

- XIX. yüzyıla gelindiğinde Osmanlı Devleti iyice zayıflamış, ülkede bir otorite boşluğu meydana gelmişti. Bu durum ülkenin çeşitli yerlerinde âyan adı verilen nüfuzlu kişilerin türemesine yol açtı.
- Âyanlar merkezi dinlemiyor ve kendi başlarına hareket ediyorlardı.
- Bu duruma son vererek devletin eyaletler üzerindeki etkisini güçlendirmeyi ve ıslahatların başarılı olmasını isteyen II. Mahmut, Alemdar Mustafa Paşa'nın aracılığıyla âyanlarla görüşmüş ve Sened-i İttifak'ı imzalamıştır.

Sened-i İttifak'ta aşağıdaki hükümler yer almıştır:

- 1- Âyanlar; padişah, sadrazam ve devletin kanunlarına bağlı kalacaklar, halka haksızlık yapanları devlete bildirerek bu durumun önlenmesi için çalışacaklardı.
- 2- Âyanlar, vergi ve asker toplama da devlete yardımcı olacaklar, yapılan yeniliklere ve devletin eyaletlerden asker almasına karışmayacaklardı.
- 3- Padişaha karşı bir isyan çıkarsa, âyanlar İstanbul'a yardıma geleceklerdi.
- 4- Padişah aşırı vergi koyamayacak, eşit ve adaletli vergi alacaktı.
- 5- Âyanlar, devletin kanunlarına uygun olarak, kendi bölgelerinde hazine gelirlerini toplayacaklardı.
- 6- Âyanlık haklarının babadan oğula geçmesi kabul edilecekti.

Sened-i İttifak;

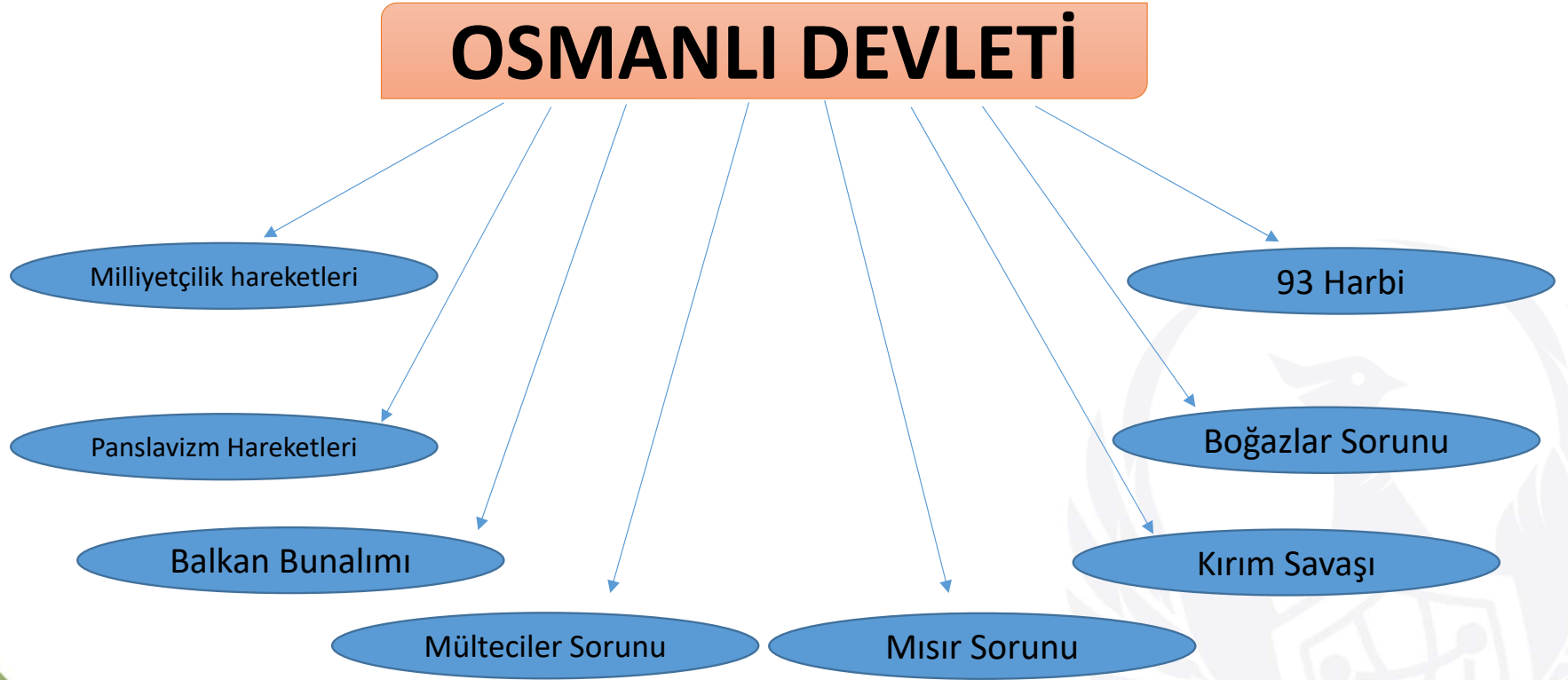
- Sened-i İttifak'ın imzalanmasında önemli rol oynayan Alemdar Mustafa Paşa, Sekban-ı Cedit Ocağının kurulmasına tepki gösteren yeniçeriler tarafından öldürülmüştür (1808).
- Bu olaydan bir süre sonra II. Mahmut âyanlığı kaldırmış böylece âyanların merkez üzerindeki baskılarını engellemek istemiştir.
- Padişahın yetkilerini sınırlandırmış, padişahın yanında bir güç ayanları kabul etmesine zemin hazırlamıştır.
- Osmanlı Devleti'nin ayanlara söz geçiremeyecek kadar zayıfladığını ortaya çıkarmıştır.
- Bazı tarihçilere göre Osmanlı Devleti'nin Magna Charta'sı bazılarına göre de anayasal monarşiye ilk adımı kabul edilmiştir.
- Alemdar'ın ölümü ve merkezi otoritenin güçlenmesi ile unutulmuştur.

Milliyetçilik Hareketleri ve İsyanlar

- XIX. yüzyılda Osmanlı egemenliğinde yaşayan Balkan ulusları bağımsız devletler kurmak için çeşitli isyanlar çıkarmışlardır. Bu isyanların çıkmasında,
  - 1- Fransız İhtilali sonucu ortaya çıkan milliyetçilik akımının azınlıklar arasında yaygınlaşması
  - 2- Avrupalı devletlerin Osmanlı azınlıklarını kışkırtması
  - 3- Merkezi otoritenin sarsılması ve mahalli yöneticilerin izlediği yanlış politikaların azınlık durumunda olan milletleri rahatsız etmesi
  - 4- Bazı toprakların savaş alanına dönüşmesi ve savaşlar nedeniyle sık sık el değiştirmesi etkili olmuştur.

XIX. Yüzyılda Osmanlı Devleti'ni Uğraştıran Sorunlar

- Osmanlı Devleti Batılılaşma çabaları sırasında Fransız ihtilali ile ortaya çıkan milliyetçilik ve özgürlük düşüncelerinden etkilenmeye başlamıştır.
- Panславизм, politikası ve Avrupa devletleri arasında sömürgeciliğin hızlanması, Osmanlı ülkelerindeki milliyetçilik isyanları üzerinde belirleyici olmuştur.

Milliyetçilik hareketleri karşısında devletin tutumları

- Osmanlı Devleti, Fransız İhtilali'ni Fransa'nın iç sorunu olarak görmüş, bu devletle geçmişten gelen iyi ilişkilerini sürdürmeye çalışmıştır. Osmanlı yöneticileri, Fransız İhtilali ile yayılan düşüncelerin çok uluslu yapıya sahip Osmanlı ülkesinde doğuracağı tehlikeleri göremediklerinden ilk dönemlerde herhangi bir tedbir alma yoluna başvurmamışlardır.
- Rusya, XIX. yüzyılda Panславizm politikası uygulayarak Osmanlı Devleti'nin Balkan topraklarında yaşayan Ortodoks ve Slav toplulukları kışkırtmıştır. Rusya, Balkan uluslarını Osmanlı'dan ayırıp kendi etkisi altına alarak Akdeniz'e inmeyi amaçlamıştır.
  - Panславizm: Bütün Slavları Rusya'nın liderliği altında birleştirmeyi hedefleyen akıma Panславizm denir.
- İngiltere, Osmanlı topraklarında yaşayan Hristiyan ulusların çıkardığı isyanları desteklemiş, Fransa ile birlikte hareket ederek Osmanlı topraklarının paylaşılması için milliyetçilik akımını bir araç olarak kullanmıştır.

